

5. Стрельніков В.Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2002. – Кн.1. – 295 с.
6. Титов Е.В. Формирование готовности старшекурсников к исследовательской деятельности в сфере экологии // Педагогика, – 2003, – № 9. – С.39-41.

Аннотация. Автор раскрывает основные психолого-педагогические факторы в организации экологической самостоятельной познавательной деятельности студентов высшей школы, определяет её составляющие компоненты (мотивационный, содержательно-операционный, эмоционально-оценочный), а также представляет алгоритм деятельности всех субъектов учебного процесса.

Ключевые слова: самостоятельная познавательная деятельность, экологическое образование, высшая школа, психолого-педагогические факторы.

Annotation. The author reveals the underlying psychological and pedagogical factors in organization of environmental self learning students that determines its constituents (motivational, richly-operatin, emotionally-assessment) and also represents the algorithm of all actors in the educational process.

Keywords: self-consistent educational, environmental education, high school, psychological and pedagogical factors.

УДК 378.147.03

Малихіна С.В.

ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. У статті розглядаються основні підходи до трактування поняття “пізнавальна самостійність” і на цій основі визначається його сутність, зміст та структура.

Ключові слова: самостійність, пізнавальна самостійність, навчальний процес.

Проблема управління якістю на сучасному етапі розвитку освіти є загальною для усіх видів вищих навчальних закладів і пояснюється наступними обставинами: відсутністю загальноприйнятих державних освітніх стандартів, а також механізмів забезпечення обов'язкового виконання їх вимог щодо рівня підготовки фахівців; становленням і розвитком ринку праці, підвищенням попиту на фахівців високої професійної кваліфікації, здатних до творчого вирішення виробничих завдань; змінами, що сталися у підходах до змісту праці, класифікації самих професій; зростаючим прагненням сучасних молодих людей отримати якісну освіту, і навіть не одну, яка б максимально сприяла розвитку їхніх особистісних сил і була б суттєвим поштовхом у професійній кар'єрі; розвитком і інтенсифікацією міжнародного співробітництва й обміну студентами і фахівцями, що супроводжується необхідністю узгодження моделей підготовки конкурентоспроможного фахівця у галузі вищої освіти різних країн; недостатнім науковим обґрунтуванням проблеми якості освіти, її структури і змісту, діагностики, норм і механізмів оцінки.

Названі проблеми потребують значних зусиль щодо їх вирішення на різних рівнях управління системою освіти в Україні та країн світу, об'єднаних Болонським процесом. Разом з тим, існуючі сьогодні підходи до підвищення якості вищої освіти більшою мірою можна вважати зовнішніми механізмами впливу по відношенню до особистості суб'єкта навчання і тому спроможними лише спроектувати регламентовану навчально-пізнавальну діяльність, удосконалити засоби контролю за її ходом та результатом, вибудувати алгоритм досягнення запроєктованої моделі фахівця.

Із кола наукових інтересів дослідників, педагогів-практиків, керівних органів освіти часто випадають ті особистісні якості студентів, що й зумовлюють, у кінцевому підсумку, успішне засвоєння ними професійно важливих знань, формування професійних умінь, становлення провідних освітніх компетентностей. Серед них чинне місце посідає така особистісна якість, як пізнавальна самостійність. Саме пізнавальну самостійність розглядаємо як один із невід'ємних і обов'язково необхідних показників професіоналізму фахівця будь-якої галузі підготовки в цілому й фахівця економічного напрямку підготовки зокрема.

Більшість авторів, які вивчали дану проблему (Л. Аристова, Ю. Бабанський, В. Буряк, Д. Вилькеєв, С. Голант, М. Данилов, Н. Зеленкова, І. Лернер, М. Махмутов, Н. Половникова, П. Підкасистий, Т. Шамова, Г. Щукіна та інші вчені) розглядають “пізнавальну самостійність” як якість особистості, що поєднує в собі вміння здобувати нові знання й творчо застосовувати їх у різних ситуаціях.

На даному етапі розвитку сучасної вітчизняної педагогічної думки теоретичні й експериментальні дослідження стосовно досліджуваної проблеми здійснюються за наступними досить різними напрямками: розробки технологій розвитку особистості на ґрунті різних теоретико-методологічних підходів; обґрунтування і перевірки продуктивності педагогічних технологій з огляду на індивідуальні новоутворення особистості того, хто навчається; аналіз ролі і значення виробничої практики, самопідготовки студентів у розвитку їх пізнавальної самостійності.

Метою статті є огляд основних підходів до трактування поняття “пізнавальна самостійність” і на цій основі визначення його сутності, змісту та структури.

Самостійність є найбільш істотною ознакою людини і як особистості, і як суб’єкта діяльності. Її можна охарактеризувати і як властивість особистості, і як здатність, і як показник активності людини, і як критерій її зрілості в різних галузях соціальної практики, саме тому так важливо здійснити її своєчасне формування.

“Самостійність” трактується у психологічному словнику як незалежність, здатність виконувати все самотужки, без допомоги інших і характеризує діяльність, що здійснюється без сторонньої допомоги [3]. В Українському педагогічному словнику вона визначається як одна із провідних якостей особистості, що виражається в умінні поставити певну мету, наполегливо домагатися її виконання власними зусиллями, відповідально ставитися до своєї діяльності, діяти при цьому свідомо й ініціативно [4].

У галузі пізнавальної діяльності говорять про наукову або пізнавальну самостійність.

Установлено, що пізнавальна самостійність у дослідженнях різних авторів (Л. Вяткін, М. Данилов, Н. Половникова, П. Підкасистий, О. Савченко, Т. Шамова та інші) набуває досить широкого діапазону трактування. Найчастіше пізнавальна самостійність у професійній діяльності вивчається у рамках активності і самостійності мислення (Г. Адамів, В. Буряк, С. Заскалета, В. Лозова, С. Максименко, М. Солдатенко). Проте, існують і інші підходи у розумінні сутності пізнавальної самостійності особистості, зокрема, як складної інтегративної характеристики (Л. Аристова, Л. Вяткін, Н.Паламарчук, Т. Шамова), як інтегративної сукупності особистісних і когнітивних рис (Н. Дайрі, М. Кухарев), як ступеня готовності до навчання й оволодіння знаннями та особливо творчістю (Н. Зеленкова, С. Голант, Н. Половникова, В. Тюріна).

Отже, діяльність є самостійною, вважає В. Буряк, якщо її складовими елементами є такі дії, як установлення нового факту, явища і його характеристики; формулювання проблеми, завдання; висунення гіпотези; установлення істотних зв’язків і закономірностей розвитку явища; визначення шляхів пошуку нових фактів, виявлення їхньої сутності на основі порівняння, зіставлення й протиставлення фактів; бачення загального положення в конкретному випадку; оцінка рішення, значущість отриманого результату [2].

Таким чином, пізнавальну самостійність відносимо до складних особистісних утворень, інтегративної якості особистості, що має в основі пізнавальну активність, пов’язана з ініціативою, з пошуком різних шляхів вирішення навчально-пізнавальних задач без сторонньої допомоги.

Під пізнавальною самостійністю студентів вищих навчальних закладів розуміємо складне особистісне утворення, що характеризується прагненням і вмінням студентів без сторонньої допомоги опановувати знаннями і способами діяльності, вирішувати пізнавальні завдання з метою подальшого перетворення й удосконалювання навколишньої дійсності.

Пізнавальна самостійність невід’ємно пов’язана із самоосвітою, є необхідною умовою її якісного здійснення і саме у її ході формується та удосконалюється.

Вивчення й аналіз процесу навчання економічних дисциплін показало, що здійснення самоосвіти потребує від студентів певного рівня саморегуляції, самоорганізації у процесі пізнання, що виражається в уміннях самостійно управляти систематичною самостійною пізнавальною діяльністю: висувати цілі, визначати пізнавальні завдання, обирати засоби їхнього досягнення, відпрацьовувати операційний зміст самоосвітніх дій, розподіляти своє пізнання в часі, здійснювати самоконтроль – аналізувати хід і результати своєї загальноосвітньої діяльності, тобто контролювати й оцінювати її не тільки за результатами, але й за рівнем оволодіння вміннями, навичками самоосвіти.

Теоретичний пошук показав, що пізнавальна самостійність студента вищого навчального закладу має складну структуру і для її вивчення доцільно послуговуватися системним підходом, що включає визначення структурних елементів пізнавальної самостійності і дає можливість установити складові пізнавальної самостійності студентів економічних спеціальностей.

Відтак, пізнавальна самостійність, як інтегративна якість особистості, визначається мотивами, установками, цілями конкретної особистості і є одним із головних джерел активності, що надають діяльності спрямованість, силу й суб'єктивну значущість.

Структуру пізнавальної самостійності студентів як професійну якість можна охарактеризувати наявними професійними знаннями, сформованими професійними якостями пізнавального характеру, позитивними професійними цінностями, достатнім рівнем самопізнання, розвинутою емоційною рефлексією, вмінням ставити і розв'язувати навчально-пізнавальні та професійно значущі завдання [1].

Зазначені якості об'єднують у п'ять компонентів пізнавальної самостійності: мотиваційний, орієнтувальний, змістово-операціональний, емоційно-вольовий і оцінно-рефлексивний. Усі компоненти взаємопов'язані між собою й утворюють контури цілісної структури пізнавальної самостійності студентів вищих навчальних закладів.

Формування пізнавальної самостійності студентів є складним процесом і потребує науково-обґрунтованої розробки її аспектів складових, моделі й чинників, які б в умовах реального навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі забезпечували становлення найважливіших рис і якостей майбутніх фахівців.

Література

1. Адамів Г.С. Комплекс необхідних особистісних характеристик як основа формування пізнавальної самостійності / Г. С. Адамів // Наукові записки: зб. наук. праць НДПУ імені Миколи Гоголя: серія Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: НДПУ, 2001. – №2. – С. 91-94.
2. Буряк В.К. Активность и самостоятельность учащихся в познавательной деятельности / В. К. Буряк // Педагогика. – 2007. – № 8. – С. 71-78.
3. Войтко В.І. Короткий психологічний словник / В. І. Войтко. – К.: Вища школа, 1992. – 193 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь. – 1997. – 573 с.
5. Половникова Н.А. О теоретических основах воспитания познавательной самостоятельности школьника в обучении / Наталья Александровна Половникова. – Казань: Таткнигоиздат, 1968. – 202с.

Аннотация. В статье рассматриваются основные подходы к трактованию понятия “познавательная самостоятельность” и на этой основе определяется его сущность, содержание и структура.

Ключевые слова: самостоятельность, познавательная самостоятельность, учебный процесс.

Annotation. The article reveals the basic approaches to the concept interpretation of “cognitive independence”, its essence, content and structure are defined on this ground.

Keywords: independence, informative independence, educational process.

УДК 371.4

Мандрик Л.М.

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація. У статті на основі аналізу існуючих у психолого-педагогічній літературі підходів щодо розуміння сутності гендерної культури в загальноосвітніх закладах розглядається вплив школи на виховання гендерної культури як процесу засвоєння гендерної соціалізації.

Ключові слова: гендерна культура, гендерна соціалізація, гендерне виховання, освіта.

XXI сторіччя продовжує ставити перед людством невіршені питання глобальних систем сучасності, ментальної несумісності, побудови демократичного цивільного суспільства, стрижнем яких є культура та освіта.